

סדר חנוכה

בהוצאת מכון התורה והארץ

מכון התורה והארץ

הינו מכון למחקר, ליישום ולהסברה של המצוות התלויות בארץ, תוך שיתוף פעולה פורה בין רבנים, מדענים ואגרונומים ובהתאם לפסקי הרבנות הראשית לישראל לדורותיה.

מכון התורה והארץ נוסד בשנת תשמ"ו בכפר דרום ת"ו שבגוש קטיף ופעל מאז הגירוש באשקלון, כעת המכון פועל ביישוב שבי דרום על יד נתיבות. מלווה המכון זה כעשרים שנה את זירת החקלאות הישראלית ומתמחה בהיבטיה הייחודיים.

במכון צוות רב-תחומי ייחודי ומגוון של רבנים ותלמידי חכמים גדולים מחד, ושל חוקרים, מדענים ואגרונומים מומחים מאידך, הפועלים יחדיו לשילוב החקלאות וההלכה.

נשיא המכון הוא הרה"ג יעקב אריאל שליט"א, רבה הראשי של העיר רמת גן.

מכון התורה והארץ,

שבי דרום, ת.ד. 18, ד.ג. הנגב, 8536500

טל 08-6847325

פקס 08-6847055

דוא"ל Machon@toraland.org.il

www.toraland.org.il

עצוב: אודליה פיל

1. חנוכה - נר איש וביתו

מצוות הדלקת נרות חנוכה במהותה אינה מצווה פרטית, המוטלת על היחיד לבדו, כי אם חובה הקשורה למשפחה, כלשון הגמרא (שבת כא ע"ב) "מצוות חנוכה נר איש וביתו". מכוח מצוות ההדלקה המוטלת על "איש וביתו" ניתן לקיים "פרסומי ניסא" כלפי רשות הרבים.

2. הידור מצוה

ייחודו של נס פך השמן שהוא נעשה בשביל "הידור מצווה", שהרי מותר היה להדליק את המנורה בשמן טמא. לפיכך עם ישראל לדורותיו נהג להדר במצווה זו, אף שהיא מדברי סופרים.

3. סעודות בימי החנוכה

הפוסקים דנים מהו מעמדן ההלכתי של הסעודות שמרבים בהם בימי החנוכה (שו"ע רמ"א סי' תרע סעי' ב, ונושאי כליהם). הב"ח (שם) מסביר מדוע בפורים ישנה מצווה מיוחדת של משתה ושמחה, ואילו בחנוכה אין מצווה כזו. משום שבפורים הגזרה הייתה איבוד הגוף, משום שנהנה הגוף מסעודתו של אותו רשע; ועשו תשובה בגופם, בתענית, לפיכך ההודאה היא בגוף, במשתה. לעומת זאת בחנוכה החטא היה רוחני, התרשלות בעבודת המקדש; הגזרה הייתה ביטול העבודה במקדש; וכששבו בתשובה על כך ושאפו

לחזור לעבודה, נעשה להם נס פך השמן, והתאפשר להם לעבוד את עבודת המקדש בצורה פלאית. לפיכך גם ההודאה היא רוחנית, ואין מצווים למדים שבימי החנוכה צריך להלל ולהודות לרבש"ע על התשועה הרוחנית, על חידוש עבודת המקדש וחידוש היכולת לחיות חיי תורה; ועל תשועת ה' והניצחון במלחמה בידי החשמונאים וחזרת המלוכה לישראל (שם ה"א-ה"ב). אולם מלכות בית חשמונאי שבדורות הבאים לא הצטיינה מבחינה רוחנית ומוסרית, ואם כן על מה השמחה הגדולה, ההודאה וההלל? אלא הדבר בא ללמדנו כמה יש להודות לה' וכמה יש לשמוח בכל התקדמות רוחנית שהאומה מתקדמת, אף אם היא חלקית. יחד עם זאת לימדונו מתתיהו ובניו שכאשר יש באפשרותנו לפעול ולהיטיב את מצבה הרוחני של האומה, עלינו לעשות זאת, עלינו לשאוף ליותר, ואל לנו להסתפק בבינוניות רוחנית.

"מי לה' אלי". נשתדל כולנו לשאוב כוחות רוחניים מאנשי בית חשמונאי, להרבות יותר בעסק התורה, לשאוף לחיות חיי תורה בפרט ובכלל, בשמחה וטוב לבב, ומתוך כך נזכה להרבות את אור התורה במלכות ישראל.

סדר ההדלקה:

לפני ההדלקה מברכים:

**ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם
אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר (של) חנכה.**

**ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם
שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה.**

בלילה הראשון מוסיפים:

**ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם
שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה.**

אחרי ההדלקה צריך לומר:

**הנרות הללו שאנו מדליקין, על הנסים ועל הנפלאות
ועל התשועות ועל המלחמות, שעשית לאבותינו
בימים ההם בזמן הזה, על ידי כהניך הקדושים.
וכל שמונת ימי החנכה הנרות הללו קדש הם ואין
לנו רשות להשתמש בהם, אלא לראותם בלבד, כדי
להודות ולהלל לשמך הגדול על נסיה ועל נפלאותיהך
ועל ישועתך.**

יש הנוהגים לשיר פיוט זה:

מַעֲוֹז צוֹר יְשׁוּעָתִי
לֶךְ נָאָה לְשִׁבְחִי,
תִּכּוֹן בֵּית תְּפִלָּתִי
וְשֵׁם תּוֹדָה נִזְבַּח,
לַעֲת תִּכּוֹן מִטְבַּח
מִצָּר הַמִּנְבֵּחַ,
אֲז אֲגַמֵּר בְּשִׁיר מִזְמוֹר
חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ.

בית 2

רעות שבעה נפשי

בִּגְלוֹן כְּחֵי כְּלָה,

חיי מררו בקשי

בְּשַׁעֲבוֹד מַלְכוּת עֲגֻלָּה,

וּבִידּוֹ הַגְּדוֹלָה

הוֹצִיא אֶת הַסְּגֻלָּה,

חֵיל פָּרַעַה וְכָל זָרַעוֹ

יִרְדּוּ כָּאֶבֶן מִצּוּלָה.

בית 3

דְּבִיר קָדְשׁוֹ הִבִּיאֵנִי

וְגַם שֵׁם לֹא שִׁקְטֵתִי,

וּבֹא נִוְגֵשׁ וְהַגְלֵנִי

כִּי זָרִים עֲבַדְתִּי,

וַיִּין רַעַל מִסִּכְתִּי

כַּמַּעַט שְׁעַבְרָתִי,

קֶץ בָּבֶל זָרְבַּבֶּל

לְקֶץ שְׁבַעִים נוֹשְׁעָתִי.

בית 4

כֶּרֶת קוֹמַת בְּרוֹשׁ בְּקֶשׁ

אֲגִי בֶן הַמַּדְתָּא:

וְנִהְיֶתָה לוֹ לְפַח וּלְמוֹקֶשׁ

וְאֶאֱתוֹ נִשְׁבָּתָה,

רֹאשׁ יְמִינִי נִשְׁאֵת

וְאוֹיֵב שְׁמוֹ מַחִיתָ,

רַב בָּנָיו וְקִנְיָנָיו

עַל הָעֵץ תָּלִיתָ.

בית 5

יוֹנִים נִקְבְּצוּ עָלַי

אֲזֵי יְבִימֵי חֲשַׁמְנִים,

וּפָרְצוּ חוֹמוֹת מִגְדָּלִי

וְטַמְאוּ כָּל הַשְּׁמָנִים,

וּמִנּוֹתַר קִנְקִנִּים

נַעֲשֶׂה נֶס לְשׂוֹשְׁנִים,

בְּנֵי בִינָה יְמֵי שְׁמוֹנָה

קָבְעוּ בְּשִׁיר וּרְנָנִים.

בית 6

חֲשׂוֹף זָרַע קְדֻשֶּׁךְ

וְקָרַב קֶץ הִישׁוּעָה,

נֶקֶם נִקְמַת עֲבָדֶיךָ

מֵאֲמָה הִרְשַׁעָה,

כִּי אָרְכָה לָנוּ הַשְּׁעָה

וְאִין קֶץ לִימֵי הָרָעָה,

דַּחַה אֲדַמּוֹן בְּצֵל צִלְמוֹן

הָקָם לָנוּ רוּעִים שְׁבַעָה.

הביא אותי לבית המקדש,

לא היה לי שקט.

נוגש: אויב ולפי ההמשך - הכוונה לנבוכדנאצר מלך בבל.

האמנתי באלוהים אחרים (ולא בה').

מסכתי: שתיתי. שתיית הרעל היא דימוי לסבל הרב של עם ישראל בגלות בבל.

זמן קצר אחרי שעברתי, אחרי שגליתי מארץ ישראל לבבל - וכמעט נעלמתי מן העולם.

קץ בבל... לקץ שבעים נושעתי: לאחר 70 שנה בא הקץ על מלכות בבל. ואני נושעתי, ניצלתי

ברוש: כינוי למרדכי היהודי (תלמוד בבלי, מסכת מגילה, דף י ע"ב)

המן האגגי ביקש לפגוע במרדכי.

כוונת המן לפגוע במרדכי הפכה למלכות שהוא בעצמו נפל לתוכה.

נשבתה: פסקה מלהתקיים.

ימיני: מרדכי היהודי, שהיה "איש ימיני" - מבני שבט בנימין (אסתר ב 5).

מחיתי: מחקת, השמדת.

רוב בניו: בניו הרבים. וקנייניו: הקניינים שלו, רכושו.

חשמנים: חשמונאים.

מפך השמן היחיד שנותר טהור (ולא נטמא בידי היוונים).

לשושנים: לעם ישראל, על פי הפסוק משיר השירים (ב 2): "כשושנה בין החוחים"

בני בינה: החכמים. ימי שמונה: שמונה ימים, שמונת ימי החנוכה.

תחשוף, תגלה, את הכוח שלך

עבדיך: עם ישראל

הצרות נמשכות זמן ארוך מדי.

חביא לנפילתם של הנוצרים (אדמון -אדום) החיים בצל צלמון - בצל הצלב שלהם (שהוא הצלב שלהם).

רועים שבעה: מנהיגים, מושיעים, שיילחמו באויבינו הנוצרים. על פי ספר מיכה (ה 4): "אשור כי יבוא בארצנו... והקמנו עליו שבעה רועים."

הלכות חנוכה:

א. "מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו" (רמב"ם).

ב. מצווה מן המובחר להדליק בשמן זית, כי הנס נעשה בשמן זית. ואם אין לו, ניתן להדליק בשאר סוגי השמנים והנרות. אך צריך להקפיד להדליק בשמנים ובנרות שזמן בערתם הוא לכל הפחות חצי שעה.

ג. יש מן הפוסקים שכתבו שמן הראוי להדליק נרות חנוכה דווקא בשמן זית למאכל, ולא ב"שמן זית למאור", משום שייתכן שיש בזה מן הזלזול במצווה, כשמקיימים אותה בשמן פגום.

ד. כוהנים רשאים להדליק נרות חנוכה בשמן של תרומה טמאה.

ה. אין להדליק בשמן של ערלה, היות שיש פוסקים המחשיבים זאת להנאה מפירות ערלה.

ו. שמן זית הקדוש בקדושת שביעית, מן הראוי שלא להדליק בו נרות חנוכה, כיוון שיש האוסרים להדליק בו, שכן שמן שביעית נועד לשימוש האדם, ונרות חנוכה אסורים בשימוש. וראוי להדר במיוחד במצוות נר-חנוכה, ולא להשתמש בשמן שביעית.

ז. "זריזים מקדימים" להדליק מיד בתחילת הזמן - "משתשקע החמה". מנהג חלק מקהילות ישראל להדליק מיד אחרי השקיעה, ומנהג חלק מקהילות ישראל להדליק בצאת הכוכבים, אחר תפילת מעריב. ויש המקפידים להקדים תפילת מעריב בימים אלו (13 דקות אחר השקיעה), כדי להדליק נרות מיד בצאת הכוכבים. בכל מקרה צריך להכין את הנרות לפני התפילה.

ח. ראוי שאבי המשפחה יחזור מוקדם לביתו בימי החנוכה כדי להדליק נרות חנוכה בתחילת זמן ההדלקה. כמו כן גם לנוהגים שרק אבי המשפחה מדליק נרות חנוכה, ראוי שכל בני הבית יהיו בבית וישמעו את ברכות ההדלקה, במיוחד את ברכת "שעשה נסים".

ט. בעדות המזרח נהוג שאבי המשפחה מדליק עבור כל בני הבית, אך יש מנהג קדום שהוא מדליק רק את הנר הראשון,

ואת שאר נרות ההידור מדליקים בניו ובנותיו מגיל חינוך ומעלה.

את השמש רשאים להדליק גם קטנים מתחת לגיל חינוך.

י. אם אבי המשפחה מגיע מאוחר, עדיף שיבקש מאשתו להדליק במקומו. אם הדבר עלול לפגוע בשלום הבית, מן הראוי שבני הבית ימתינו לשובו.

יא. מקום ההדלקה: הגרים בקומת קרקע או בקומה ראשונה, עדיף שידליקו בטפח הסמוך לפתח הפונה לרשות הרבים מבחוץ. מלכתחילה גובה הנרות צריך להיות מעל שלושה טפחים (24 ס"מ) ובתוך עשרה טפחים (80 ס"מ). מותר ועדיף להדליק את הנרות בתוך כלי זכוכית, כדי להגן על הנרות מפני הרוח.

יב. הגרים בבתיים רבי קומות בקומות התחתונות (עד גובה של 9.5 מטר בקירוב), עדיף שידליקו בחלון או במרפסת הפונים לרחוב. הגרים בבתיים רבי קומות בקומות העליונות, רשאים להדליק כלפי חוץ רק אם בסמוך להם קיימם בתים רבי קומות נוספים. אם אין הדבר כן, עדיף שידליקו כלפי בני הבית, ורצוי בסמיכות לאחד מהפתחים שבבית.

יג. בערב שבת חנוכה משתדלים להתפלל תפילה מנחה מוקדמת; מכינים נרות ארוכים שימשיכו לדלוק חצי שעה אחר השקיעה או אחר צאת הכוכבים - כל אחד כמנהגו. את נרות החנוכה ניתן להדליק מזמן "פלא המנחה" (שעה ורבע לפני צאת הכוכבים) ואילך, ולא יאוחר מזמן הדלקת נרות-שבת.

יד. במוצאי-שבת חנוכה מדליקים נרות חנוכה בבית הכנסת לפני ההבדלה, גם במקומות שמבדילים בבית הכנסת. באשר להדלקת הנרות בבית, ישנם שני מנהגים, והמנהג הנפוץ יותר הוא להבדיל כרגיל ורק לאחר מכן להדליק נר חנוכה.

טו. אישה המכינה בצק לסופגניות בחנוכה, והיא מטגנת אותן בשמן עמוק, אף שכמות הקמח עולה על 1.666 ק"ג, עליה להפריש חלה בלי ברכה. אמנם אם היא רוצה לאפות את הסופגניות בתנור, או אפילו לאפות את חלקן ואת רובן לטגן - עליה להפריש חלה בברכה.

